

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83758,Baranowski-Jan-Jozef.html>
2021-12-09, 12:15

Baranowski Jan Józef

BARANOWSKI Jan Józef (7 IX 1805, Śmiłowicze, Mińszczyzna – 10 III 1888, Londyn), wynalazca. Urodził się w rodzinie szlacheckiej, był synem Marcina, rotmistrza i Marianny z Szałkiewiczów.

Początkowo uczył się w konwiktach ojców misjonarzy w Śmiłowiczach, następnie w oddziale matematyczno-fizycznym gimnazjum klasycznego w Mińsku Litewskim. Od 1821 studiował na Uniw. Wileńskim, do 1825 nauki ścisłe i medycynę, potem prawo, które ukończył w 1828, uzyskując stopień kandydata. Od tego roku pracował w biurze korespondencji zagranicznej Banku Polskiego w Warszawie. Wziął udział w powstaniu listopadowym 1830–31, najpierw służył w tzw. korpusie gidów, następnie w 5. pułku ułanów. We IX 1831 przekroczył granicę austriacką z korpusem gen. G. Ramorino.

Od 1832 przebywał na emigracji we Francji, początkowo pracując w bankach i domach handlowych na prowincji (Gray, Lyon, Châlons-sur-Saône), od 1837 w Paryżu jako księgowy i kasjer banku Jelski, Dussard et Compagnie. W 1843–48 był inspektorem (z czasem generalnym) rachuby Tow. Kolei Północnej (Paryż–Rouen–Hawr), gdzie wprowadził system tzw. podwójnej buchalterii, przyjęty następnie przez wszystkie towarzystwa kolejowe we Francji.

Od 1842 B. zajmował się także pracą nad wynalazkami z zakresu urządzeń mechanicznych, głównie służących bankowości i kontroli, od 1848 poświęcił się wyłącznie tej działalności. W 1849 na wystawie krajowej w Paryżu zdobył dwa medale: Tow. Zachęty do Wynalazczości za maszynę do kontroli rachunków oraz Ministerstwa Robót Publicznych za kasownik biletów kolejowych. W 1851 na wystawie powszechnej w Londynie uzyskał medal za pomysłową maszynę do druku i kontroli biletów kolejowych (w tempie 5

tys./h). Wystawiał tam również maszynę obliczającą na bieżąco, nadającą się do wszelkich operacji, urządzenie do mechanicznego liczenia głosów oraz gazomierz.

W 1857 B. stworzył system automatycznej sygnalizacji kolejowej, tak pomyślany, że przejeżdżający pociąg mechanicznie ustawia pionowo kolistą tarczę ostrzegawczą, którą po przejechaniu określonego odcinka (w wersji oryginalnej, ok. 1 km) ponownie kładzie, udostępniając tor następnemu pociągowi. Działanie tego urządzenia wypróbowano na linii Paryż-Rouen w pobliżu stacji Conflans, uznając je za zbyt kosztowne. Nieco tańszą, zmodyfikowaną wersję zainstalowano w XI 1857 koło stacji Nanterre na trasie Paryż-St. Germain; działała ona prawidłowo przez kilka miesięcy podczas przejazdu ponad 2 tys. pociągów. W tym czasie wypróbowywano system B. również w Anglii, pomiędzy stacjami Hackney i Kingsland. Udoskonalone przez wynalazcę urządzenie (w którym tarcza kładła się samoczynnie po 10 minutach) wypróbowano następnie w pobliżu stacji Chelles (15 km od Paryża), gdzie pociągi pośpieszne rozwijały prędkość do 80 km/h. Jego działanie zostało pochlebnie ocenione przez specjalną komisję, której raport rozesłano do administracji wszystkich kolei francuskich. W wyniku tego kilkanaście urządzeń sygnalizacyjnych B. zainstalowano na kolei łączącej Paryż z Belgią, a w 1858 również na linii Turyn-Genua we Włoszech. Ostatecznie jednak system B. nie znalazł powszechniejszego zastosowania, ani uznania w oczach jurorów wystawy powszechnej w Londynie w 1862, na której wynalazca go zademonstrował. B. uważał, że główną przyczyną niepowodzenia był świadomy sabotaż personelu dozorującego niższego szczebla, obawiającego się utraty pracy.

Łącznie do 1870 B. uzyskał 21 oryginalnych patentów francuskich (m.in. na udoskonalenia w technice drukarskiej i urządzenie do kapslowania butelek); 6 z tych wynalazków opatentował również w Wielkiej Brytanii, a do wielu wprowadzał dodatkowe patentowe ulepszenia.

Kiedy po przegranej wojnie z Prusami Francja szukała sposobów na najmniej bolesne spłacenie ogromnej

kontrybucji, B. zgłosił 11 III 1871 Ministerstwu Finansów odpowiedni projekt zorganizowania pożyczki państwowej. Uważał, że zrealizowano z powodzeniem właśnie jego pomysł (z niewielką, drugorzędną zmianą), więc domagał się, bezskutecznie, należnej gratyfikacji. Zniechęcony do Francji, przeniósł się do Londynu, gdzie objął stanowisko sekretarza Tow. Literackiego Przyjaciół Polski. Tam poświęcił się opracowywaniu słowników. W 1879 opublikował *Vademecum de la langue française*, przyjęte przychylnie w W. Brytanii i we Francji (w warszawskich „Kłosach” rekomendował je J.I. Kraszewski). W 1880 wydał *The Student's Anglo-Polish Grammar*, przeznaczoną dla Anglików pragnących nauczyć się języka polskiego, a w 1884 *Anglo-Polish Lexicon* – podobno pierwszy dobry nowoczesny słownik angielsko-polski (w trakcie opracowywania go wielokrotnie konsultował się korespondencyjnie z Kraszewskim). Wiadomo też, że w 1887 propagował w Anglii projekt siłowni pływowej opracowany przez A. Ostrzeniewskiego. Pod koniec życia dbał o udokumentowanie swych osiągnięć, publikując swój życiorys i listę wynalazków w języku francuskim (a częściowo i angielskim). Publikacje te oraz wiele papierów osobistych przesłał do lwowskiego Ossolineum. Znalazło to odbicie w prasie krajowej.

PSB (S.P. Koczorowski); SBTP (B. Orłowski); SPPT (B. Orłowski).

J.J. Baranowski: *Inventions mécanique et travaux littéraires de...*, Paris 1886; S. Januszewski: *Wynalazczość polska kręgu Wielkiej Emigracji, Francja 1832–71*, „Raporty Instytutu Historii Architektury, Sztuki i Techniki Politechniki Wrocławskiej”, Seria Sprawozdania, nr 314, Wrocław 1993–94 (maszynopis); B. Orłowski: *Brytyjskie patenty Polaków w okresie Wielkiej Emigracji (1832–70)*, KHNiT 1989, nr 3; tegoż: *Historia techniki polskiej*, Radom 2008; tegoż: *Polacy na londyńskich wystawach powszechnych 1851 i 1862 r.*, KHNiT 1987, nr 2; tegoż: *Polska przygoda z techniką*, Warszawa 2009;; „Kłosy” 1882, t. 35, nr 893; „Kraj” 1888, nr 14; „Kurier Warszawski” 1888, nr 109; „Nowa Reforma” 1888, nr 93; Ossolineum: rkps 3115, 6204; Biblioteka PAN w

Kórniku: rkps 2524.

Bolesław Orłowski

[Poprzedni](#)
[Następny](#)